

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ İLE AMERİKA FORT MOTÖR KUMPAİNİ EKSPORTES ENİKOR PORETİT ŞİRKETİ ARASINDA MÜNAKİT MUKAVELENAMENİN TASDİKİ HAKKINDA (1296) NUMARALI KANUN LÂYİHASI VE MALİYE, İKTİSAT VE BÜTÇE ENCÜMENLERİ MAZBATALARI**

Başvekâlet  
Muamelât Müdürlüğü 12.12.1928  
Şube : 1  
Sayı : 6/4995

B. M. M. Yüksek Reisliğine

Türkiye Hükümetiyle Amerika Fort Motör Kumpani Eksportesi Enikorporetit Şirketi arasında münakit Mukavelenamenin tasdiki hakkında Maliye Vekâletince tanzim olunan ve İcra Vekilleri Heyetinin 5 . 12 . 1928 tarihli içtımamında Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan Kanun Lâyihası esbabı mucibesıyla birlikte takdim olunmuştur.

Muktezasının ifa ve neticesinin işarına müsaade buyurulması rica olunur efendim.

Başvekil  
İsmet

Esbabı Mucilbe Mazbatası

Amerika Fort Motör Kumpani Eksportesi Enikorporetit Şirketi ile yapılan İtilâf üzerine İstanbul'da bir Montaj Fabrikası tesisi hususunda Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine izafeten Maliye Vekili Saraçoğlu Şükrü Beyefendi ile mezkûr Şirketi temsile ve namına harekete salâhiyettar bulunan Vilyam J. Kolins arasında merbut mukavele akit ve imza edilmiştir. Bu mukavele ile Hükümet Şirkete İstanbul gümrük hududu dahilinde otomobil, kamyon, traktör, tayyare malzeme ve aksamı ve mütemmimatını parça parça getirerek burada ihzar, itmam ve ikmal etmek ve karuserisini de ihzar eylemek üzere bir montaj fabrikası ve bu işi idare için icap eden yazıhane ve idarehaneleri inşa ve tesis ile işletmek hakkını bazı şartlara bahşetmektedir.

Temin ettiği iktisadi faydaları noktasından memleketlerini transit merkezi yapmak her Devlet için bugün en çok arzu edilen bir keyfiyettir. Bütün dünyada tanınmış ve rağbet kazanmış olan Amerika'nın Fort Motör Şirketinin İstanbul'u transit merkezi itihaz etmesi ve İstanbul'da bir montaj fabrikası tesis eylemesi menafii iktisadiyemiz namına mucibi memnuniyet bir haldir.

Şirketin yapacağı tesisatta iki sene zarfında yüzde altmış nispetinde Türk tebaası istihdam edeceği, altı sene hitamında yetmiş beş nispetine iblâğ olu-

nacağı fabrikada tercihan Türk kömürünün kullanılacağı tasrih ve dahili memlekette gerek emtia ve eşyanın ve gerek kendisine lâzım olacak emtianın iş-tirası için Türk müesseselerinin tercih edileceğinin mukavelede vadedilmesi suretiyle işbu mukavelenin tatbikatından mütevellit memlekete temin edilecek menfaat da zikre şayandır. Her ne kadar serbest mahalden memlekete berayı fûruht sevk ve ithal edilecek makine ve malzemenin Gümrük Resmine tabiiyeti lüzumu mukavelenamenin üçüncü maddesinde tespit edilmişse de bilmukabele bu tesisattan memleketin iktisadiyatı için husule gelecek fevait ve bahusus otomobillere ait retuş, telvin, montaj ve sair mütemmim ameliyatın yerli işçileri marifetiyle icra edildiği nazarı itibara alınarak Şirkete Türkiye'ye ithal edeceği her nevi otomobil, kamyon ve traktörleri beheri için Hükümetçe verilmesi taahhüt olunan otuz dolarlık bir primin üçüncü madde mucibince alınacak Gümrük Resminden bütçeye vaz olunacak tahsisatına istinaden mahsubu muvafık görülmüş ve merbut Kanun Lâyihasının ikinci maddesi bu esas üzerenden tanzim edilmiştir efendim.

Maliye Encümeni Mazbatası

T. B. M. M.

Maliye Encümeni

27 . 12 . 1928

Karar No. : 7

Riyaseti Celileye

Türkiye Hükümetiyle (Amerika Fort Motör Kumpani Eksportesiinkorporetit) arasında münakit Mukavele ve bu mukavelenin kabulü hakkındaki Kanun Lâyihası Maliye Encümenince tetkik ve Hükümet namına Muhasebatı Umumiye Müdüriyeti Umumiyesi Kavanin ve Muamelât Şubesi Müdürü Edip Bey de hazır bulunduğu halde müzakere edildi. Bu mukavelenin aktinden beklenen başlıca fayda Fort Müessesesi masnuatının Mısır, Yunanistan, Rusya ve Asya'da vukubulacak satışlarına İstanbul'un tedricen transit merkezi olması ve mezkûr mahallere sevk edilecek Fort mamulâtı İstanbul'a parça olarak getirilip orada kurulacağına ve kurulma ameliyelerinde kullanılacak işçilerin yüzde yetmiş beşine kadar Türk olma-

sı ve şeraiti mütesaviye dahilinde Türk mevadı ve Türk tüccarının tercih edilmesi mukavelede münderiç bulunmasına nazaran memlekete iktisaden fayda temini olduğu verilen izahattan anlaşılmiştir.

Fort Müessesesinin mezkûr ecnebi memleketlere sevk edeceği masnuatın tamamını veya bir kısmını fiilhakika İstanbul tarikiyle ve montajını İstanbul'da yaparak; sevk edeceğine dair sarahat mevcut olmakla beraber, müesseseye mukavele mucibince mevcut pirimlerin itası da otomobil, kamyon ve traktörlere ait mütemmin ameliyatın serbest mahalde icra edilmesi ve bunların serbest mahalden memlekete ithal edilmeleri ile meşrut ve mukayyettir. Maruz esbaba binaen mukavelenin esas itibariyle kabulü muvafık görülmüştür.

Mukavelenin birinci maddesinde münderiç (İstanbul gümrüğü hududu dahilinde) tabirinin şümulü Encümenin nazarı dikkatini celp etmiş ve her ne kadar on yedinci maddenin (Seyrisefain İdaresi tarafından tophane antrepolarının tamamen tahliye ettirilerek Fort Şirketine tesliminin müteakip) fıkrasından Şirketin işe mezkûr antrepolarında başlayacağı anlaşılıyorsa da Seyrisefain İdaresi ile bu hususta akdettiği anlaşılan isticar mukavelenamesinin feshinde veya inkızasında, Fortun İstanbul gümrük hududu dahilinde herhangi bir noktada, gayrimuayyen bir sahada çalışmak isteyebilmesi ihtimaline karşı, yeni mahallin ve vüsatının tayininde Hükümetin muvafakatini istihsal şartının tasrih edilmemiş olması mukavelede bir noksan addedilmiştir. Bu noksanın, meselâ şimdiden Şirketle bir mektup teatisi suretiyle, telâfisi imkânına binaen kanun lâyihasında bundan dolayı tadilat teklif edilmemiştir.

Seyrisefain antrepolarının Fort Şirketine terki İstanbul'da antrepo buhranının avdetine sebep olabileceği endişesi Encümence izhar edilmiş ise de, Hükümet namına Encümende hazır bulunan zat antrepo olarak kâfi binalar mevcut olduğunu ve bu ihtimalin varit olmadığını beyan eylemiştir. Mukavelede tasrih edilen istisnalardan başka, serbest mahal tayin edilen yerde bütün kanunların ve nizamların cereyanı tabii olup, mukavelenin ikinci maddesinde yazılı (Memleket harici farz edilecek) tabiri suitefehhüme müsait olduğundan bu tabirin mukaveleden çıkarılması zaruri görülmüş ve birinci madde ona göre tadil edilmiştir. Havale mucibince İktisat Encümenine takdim olunur.

Reis  
Ali Rana  
Kâtip  
Mustafa

Mazbata Muharriri  
İmzada bulunmadı.  
Âza

İktisadî faidesini göremediğimden ve gösterilen muntakanın bir çok mükellefiyeten beri olması, saha tahdit ve kapu tayin edilmemesi lüks otomobillere de prim verilmesi gibi esasatı muvafık bulmamaktayım.

T. Fikret

Âza  
Kayseri

Türkiye'ye çıkaracağı her otomobile 30 Dolar pirim verilmesi maddesi kanaatimce doğru değildir. Beher otomobilin montajı 15 ameale ile olduğuna göre memleketin alacağı işçilik vereceği pirime tekabül et-

mez.  
A. Hilmi  
Âza  
İzmir  
Kâmil

Âza  
Rasim  
Âza  
İçel  
Emin

T. B. M. M.  
İktisat Encümeni  
Karar No. : 7  
Esas No. : 1/296

12.1.1929

İktisat Encümeni Mazbatası  
Riyaseti Celileye

Hükümetimizle Amerika Fort Motor Kumpani Eksportes Enikorpotit Şirketi arasında Teşrinisani 1928' de Ankara'da aktedilen mukavelename ile tasdik ve kabulüne dair olan kanun lâyihası Hükümet namına Ticaret Müdürü Umumisi ve Muhasebe Müdüriyeti Umumiyesi Kavanin ve Muamelât Müdürü beylerin huzuriyle müzakere ve tetkik edildi.

Gerek Hükümetin esbabı mucibesinde ve gerekse Maliye Encümeninin mazbatasında izah edildiği veçhile Fort gibi alemşümul bir müessesenin Yunanistan, Romanya, Bulgaristan, Rusya, Mısır, İran, Afganistan misilli memleketlere her sene sevkolunacak oto-

mobil, kamyon, traktör gibi mamulâtını İstanbul'da tesis olunacak serbest mahalde inşa edeceği montaj fabrikasında ihzar ve bu mahallin aynı zamanda yukarıda tadat olunan yerlere transit vazifesi ifa etmesi memleketimize hem teknik hem de iktisadi bir çok faydeler temin edeceğinden Encümenimiz esas itibariyle bu mukavelenameyi muvafık görmüştür.

Her ne kadar mukavelenamenin birinci maddesinde (İstanbul gümrük hududu dahilinde...) tabiri kullanılarak montaj fabrikasıyla teferruatına ait tesisatın mahalli sarih surette tesbit edilmemiş ve ancak 17 nci maddenin delâletine işbu tesisatın mahalli tayin olunmamış gibi görülüyorsa da (2) nci maddede (işbu tesisat Hükümet ile şirket arasında tekarrür edecek ve metni mukavelenamede serbest mahal deye tevsim olunacak birmahalde v.s...) denilmek suretile şirketin tesisat mahallinin gerek iptidaen ve gerekse seyrife-fainle yaptıkları mukavelenamenin inkızasından sonra Hükümetle bil'ittifak tekarrür ettirileceği anlaşılmaktadır.

Mukavelenamenin (5 nci maddesinde) Fort müessesesi serbest mahaldeki idarehanece sipariş edilip Cemahiri Müttehidi Amerikadan doğruca ecnebi memleketlere sevk edilen bîlumum otomobil, kamyon, traktör, tayyare ve yedek aksamile bunlara müteferri levazım ve makineden hiç bir vergi alınmayacağı gibi v.s...) denilmektedir. Şuna nazaran gümrük harici mahallin tesisine saik olan sebep yalnız montaj fabrikası vücuda getirmekten ibaret kalmayıp aynı zamanda da Fort müessesesi mamulâtına ecnebi memleketlerden siparişlerini toplamak üzere bir merkezi ticariye vazifesini gördürmektir ki bu da gümrük harici mahalden şirketin istihsal eyleyeceği fevattan biridir. Binaenaleyh bu merkezi ticarinin tesisinin teşkili şirket noktai nazarından mukavelenin akdine ikinci bir sebep teşkil eylediği tabiidir.

İkinci maddesinde (metni mukavelenamede serbest mahal diye tevsim olunacak bir mahalde v.s.) denildiği halde altıncı maddede (serbest mıntika) yazıldığından her türlü şüphenin izalesi için bu maddedeki (mıntika) kelimesinin (mahal) olarak tashihi lâzım gelir. Aynı maddede kazanç vesair vergiler için maaştan kesilecekleri beyan olunmuşsa da müessesedeki müstahdeminin ücretleri maaş addedilemeyeceğinden maaş kelimesinden sonra (istihkak) kelimesinin de ilavesi münasip görülmüştür.

İta edilecek primin gümrük resmi olarak bütçeye konacak tahsisattan tediyeye edileceği ve miktarının da işbu resmin No. 20'sini tecavüz eylemeyeceği zikre-

dilmişse de elyevm traktörlerden gümrük resmi istifaya olunmadığı ve esasen aynı maddede ithalât resminden muaf olan malzemeye pirim verilmeyeceği musarrah bulunduğu cihetle (7) nci maddeden (traktör) kelimesinin tayyedilmesi lâzım geleceği düşünülmüştür.

Encümenimiz (8) nci maddede istihdam kılınacakları söylenen müstahdemin ve bilhassa amelenin hıfzıssıhha ve saati mesaisi ve sigortası gibi iş mevzuatına müteallik olarak tatbik edilecek talimatnamenin evvelemirde hükümetin nazarı tasdik ve tasvibine arz edilmesi lâzım geleceğinin mukaveleye dercinde faide bulunduğu mülâhazasıdır.

Dokuzuncu maddede (Türkiye'de mecburi bir istikraz akdinde serbest mahaldeki şirket bundan muaf tutulacaktır.) denilmektedir. Halbuki mutad olan bu ve emsali şeraitin beyne'düvel mukavelelerde bulunabilmesi şeklindedir. Filhakika bir devletin diğer bir devlet tabiiyetindeki ahattan biriyle yaptığı mukavelelerde bu gibi şeraitin mevcudiyetine tesadüf edilmemektedir. Binaenaleyh hükümetle bu kabil mukavelât akdedecek diğer ecnebi fertlerin de aynı şart ve muafiyet hakkındaki taleplerine yol açmak imkânına meydan vereceği için bu nevi kuyudun teammüm etmemesi şayanı temennidir.

Encümenimiz (14) ncü maddedeki en ziyade mazharı müsaade olanın hukukundan istifade hakkı bahşına müncer olacak olan usulün (9) ncu maddeye dair bahsolunan esbaba binaen teammüm etmemesi mülâhazasıdır.

(16) ncü maddedeki (bitaraf hakem) kaydının da hiçbir suretle tarafeyne münasebeti olanlardan gayri eşhasa masruf bulunduğu kararına varmış olan Encümenimiz esnayı müzakerede teati edilen ve Hükümet memuru tarafından beyan olunan efkâra göre de ecnebi maksut olduğunu istihraça imkân bulunmadığı noktai nazarına vasil olmuştur.

Bu gibi mukavelâta teahhüdünü ifa etmeyen taraf ifaya mecbur kılabilmek için şartı cezainin vaz'ı usulden olup bu noktanın da mukavelenamede nazarı dikate alınmadığı görülmüştür.

Bu maddedeki (mümaileyh) kelimesinin de (müşarüleyh) suretinde tashihi icabeder.

16 Temmuz 1927 tarihli Kanun mucibince serbest mıntika esası kabul olunmuştur. Bu kabil tesisat da haddi zatında serbest mıntikada yapılır. Serbest mıntika kanunu tatbik ve serbest mıntika tayin olunduktan sonra bu müessesenin ortaya naklinin mukavelede şart ittihaz olunması lâzım ve fevaidi mucip görülmüştür. Çünkü emsali müracaatlar is'af olunduğu

takdirde serbest mıntika haricinde ikinci bir gümrük harici rejimine tabi ufak ufak mıntikalar teessüs edecektir ki murakabesinin icrası müşkül olacaktır. Binaenaleyh emsali mukavelatta bu yolda bir şart derci icabeder.

Esbabı mucibe ve tahlilimi yukarda arz ettiğimiz mukavelenamenin tasdikına ait olan kanun lâyhası da tetkik edilerek mukavelenamenin 6 ncı ve yedinci maddesi hakkında serdolunan esbap dolayısıyla ikinci maddedeki (mıntıkada) kelimesinin yerine (mahalde) kelimesinin vaz'ı ve (traktörlerin) kelimesinde tayyi suretile tadili tekarrür etmiş ve diğer maddeler aynen kabul olunmuştur.

Âza	Âza
Çorum	Afyonkarahisar
Ziya	
	Âza
	Adana
Kâtip	Maz. Muh.
Zonguldak	Mardin
Hüsnü	Ali Rıza
	İk. Enc. Reisi
	Burdur
	Mustafa Şeref
Aza	Aza
Denizli	Edirne
Aza	Aza
Eskişehir	İstanbul
Aza	Aza
İstanbul	İstanbul
Hüseyin	
Aza	Aza
İzmir	Konya
Aza	Aza
Konya	Manisa
A. Hamdi	Yaşar
Aza	Aza
Manisa	Maraş
M. Kâni	
Aza	Aza
Mardin	Mersin
Nuri	Hakkı
Aza	Aza
Rize	Sinop
	Yusuf Kemal
Aza	Aza
Şebinkarahisar	Trabzon
İsmail	
	Aza
	Yozgat

### TBMM

Bütçe Encümeni  
Mazbata No. : 38  
Esas No. : 1/296

24 . 1 . 1929

### Bütçe Encümeni Mazbatası

#### Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

Hükümetimizle Amerika Fort Motör Kumpani Ekisport Enikorpotit şirketi arasında 26 Teşrinisani 1928 tarihinde Ankara'da yapılmış olan mukavele-name ile bunun tasdikine dair bulunan kanun lâyhası ve Maliye, İktisat encümenleri mazbataları Encümenimize havale olunmakla Maliye Vekili Bey hazir olduğu halde müzakere edildi. Bu mukavele-name ile Fort müessesesine (İstanbul gümrük hududu dahilinde) Hükümetle şirket beyninde kararlaştırılacak bir mahalde otomobil, kamyon, traktör ve tayyare malzeme ve aksamını parça parça getirip ihzar ve itmam etmek üzere bir montaj fabrikası yapmasına ve yirmi beş sene müddetle işletmesine bazı şartlar altında müsaade olunmaktadır.

Mukavelenamede (serbest mahal) diye tevsim edilen bu yer gümrük harici addedilerek gerek buraya retiş, telvin, montaj edilmek üzere ithal olunan ve gerek buradan memleket haricine sevk edilen otomobil, tayyare, kamyon, traktör her nevi tekalif ve rüsumdan muaf, fakat serbest mahalden memleket dahiline ithal edilenler umumî ahkâma tabi tutulmaktadır.

Şirket Rüsumat İdaresinin nazaret ve murakabesini teskil etmek üzere serbest mahalde bir veya bir kaç baraka inşa etmeyi ve kontrol memurlarının maaşlarını Hükümete vermeyi, montaj fabrikası ile yazihanesinde kullanacağı memur ve müstahdemlere vereceği mebalığden kanuna tevfikân kazanç ve sair vergilerini katederek Hazineye iadesini ilk iki sene zarfında % 60, altıncı sene nihayetine kadar % 75 nisbetinde Türk memur ve müstahdem kullanacağı, müsavi şartlar dahilinde mubayeat için Türk tacirleriyle müseccel Türk müesseselerini tercih edeceğini ve fennî sebepler mani olmadığı ve fiyatlar diğer mahallerden gelenlerin fiyatlarına nazaran yüksek bulunmadığı takdirde Türk kömürü alacağını taahhüt etmektedir. Buna mukabil Hükümet, serbest mahalden 7 nci madde mucibince monte ve ikmal edilip memleket dahiline sevk edilecek otomobil, kamyon, traktör ve tayyarelerden beheri için 30 dolar kadar bir pirim vermesini miktarının o mallardan alınacak gümrük resminin yüzde yirmisini

geçmemesi şart ve kaydıyla kabul etmektedir. Gümrük resmine esasen tabi olmayan traktör, alâtıüzrraiye ve mümasili bu primden müstesna tutulmaktadır.

Başlıca hükümlerini tahlil ve icmal ettiğimiz bu mukavelenameyi Encümenimiz namli ve ehemmiyetli bir müessesenin Türk işçileri ve kısmen yerli malzeme vasıtasıyla yapılacak mamûlatı için İstanbul'un bir transit merkezi olmak gibi iktisadî faydasını düşünerek esas itibariyle muvafık bulmuş ve verilen prim miktarı da temin edeceği faydaya ve hatta tam olarak girecek kamyon ve şairenin artması neticesiyle tezayüt edecek gümrük rûsumuna mukabil çok görülmemiştir.

Yalnız birinci maddede İstanbul gümrük hududu dahilinde olacağı gösterilen ve ikinci maddede bunun hükümetle şirket arasında kararlaştırılacağı tasrih edilen, onyedinci maddede bunun için seyri-sefain antrepolarının kiralanmış olduğu anlaşılın serbest mahallin icar, isticar mukavelenamelerinde hududunun vazihan kayıt ve tayin edilmesinde Encümenimiz faide teemmül etmiştir.

(Onuncu maddede Kabotaj Kanununa tevfiikan icra edilecektir.) fıkrasında 815 numaralı kaydına maksadın Türkiye'de kabotaj hakkında cari olan ve olacak kanunlara tebaiyet olduğu cihetle 815 numaralı kanun elyevm mevcut veya atiyen yapılacak müzeyyelât ve tadilâtında iltibas ve sui tefehhüme mahal kalmaması için lüzum görülmemiş ve 815 numaralı kelimelerinin çıkarılmasının şirketle mektup teatisi ile temini muvafık görülmüş, buna Maliye Vekili Bey de iştirak etmiştir.

İktisat Encümeninin mazbatasında işaret olunduğu veçhile 16 ncı maddedeki bitaraf hakem kaydından hükümet ve şirket de memur olmayanlar maksut olduğu, yoksa ecnebi murat edilmediği verilen izahattan anlaşılmış ve o madde bu kayıt ve şartla kabul edilmiştir.

Mukavelenamenin ikinci maddesindeki memleket harici kaydının ihracını mutazammın olarak Maliye Encümenince tanzim olunan maddeye, bu husus Maliye Vekâleti ile şirket arasında bilâhare kararlaştırılmış ve şirket mektup ile memleket harici yerine gümrük harici tabirinin ikamesini kabul etmiş olduğundan lüzum kalmamıştır.

Mukavelenamenin ikinci maddesinde (serbest mahal) diye tevsim olunacak sarahatine binaen bazı maddelerde serbest muntaka tabirinin kullanılması sehivden inbias ettiği anlaşılmış ve işbu mukavelename ile tesis olunan serbest mahal vaziyeti kendi daire-

sine maksur olmak itibariyle serbest muntaka yazılanak-samın tadiline mahal görülmemiştir.

Kanun lâyihasının birinci maddesi balâdaki mü-talâa dairesinde tadilen kabul olunmuş, ikinci madde ise, bilumum sarfiyatın bütçeye konulacak tahsisat mukabili ve dahilinde sarfolunması ahkâmı umumi-yeden olmasına binaen lüzumsuz görülmüş tayyedilmiştir.

Üçüncü ve dördüncü maddeler usule ait olmak-la aynen kabul olunmuş ve hazırlanan lâyihanın He-yeti Umumiyeye arzına karar verilmiştir.

Reis	Reisvekili
Edirne	İstanbul
Şakir	Fuat
Kâtip	Aydın
Bursa	Mühendis
Muhlis	Mithat
Erzurum	Elâziz
H. Aziz	H. Tahsin
Giresun	Isparta
M. Kâzım	Mükerrem
Kütahya	Niğde
Niyazi Asım	M. Ata
Niğde	Samsun
Faik	Adil
Sivas	Tokat
Remzi	Şevki

Yozgat

S. Sırrı

Suret

Bir taraftan - Metni mukavelenamede (Hükümet) diye tevsim edilecek olan Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine izafeten hareket eden Maliye Vekili Şükrü Saraçoğlu Beyefendi :

Diğer taraftan - Musaddak vekâletname ile metni mukavelenamede (Şirket) diye tevsim edilecek olan Cemahiri müttehedei Amerika'nın (Niyojersi) Hükümeti kanunlarına tevfiikan tescil edilerek icrayı faaliyet eden (Ford Motor Kumpani Ekspört Enikorpotit) şirketini temsile ve namına harekete selâhiyettar bulunan Vilyam J. Kolnis meyanelerinde hususati atiyе takarrür etmiştir.

Şöyleki :

Madde 1. — Hükümet, şirkete İstanbul gümrük hudut dahilinde otomobil, kamyon, traktör, tayyare ve malzeme ve aksarı ve mütemminatını parça parça getirerek burada ihzar ve itmam ve ikmal etmek ve karoserini de ihzar eylemek üzere bir montaj fabrikası ve bu işi idare için icap eden yazıhane ve ida-

rehanelerini inşa ve tesis ile işletmek hakkını aşağıda musarrah şerait dairesinde bahş eder. Fakat tamamen ikmal ve monte edilmiş otomobil işbu mahalle ithal edilemez, yalnız prime tabi olmayan otomobiller bundan müstesnadır. İşbu mukavele tarafeynce imza ve teatisi tarihinden itibaren yirmi beş sene için muteberdir.

Madde 2. — İşbu tesisat Hükümet ile şirket arasında takarrür edecek ve metni mukavelanemede serbest mahal diye tevşim olunacak bir mahalde yapıp o mahal memleket harici farz edilecek ve bunların temini faaliyeti zımında muktazi olup şirketin tahtı işgalinde bulunacak olan işbu mahalle ithal edilecek olan bilumum otomobil, kamyon, traktör ve yedek aksamiyle sair alât ve edevat ve levazımından ve gerek yazihanelerindeki muamelâtta naşı işbu mukavele müddetince gümrük ve saire her türlü ithalât rüsümünden ve diğer bilumum tekâlifi saireden muaftır. Emniyet ve sıhhati umumiyeyi alâkadar edip ithali kanunen memnu malzeme harbiye ve müstahzeratı kimyeviye şirket tarafından celp ve ithal edilmez. Ancak montaj amelîyesinde istimali icap eden kimyevi ve sair müstahzerat ve levazımın ithaline şirket mezundur.

Madde 3. — Şirketin ikinci madde mucibince celp ve ithal edeceği bilmümle eşya ve malzeme ve alât ve makine ve sairenin tekrar harice sevkine şirket mezun ve bunlar için gümrük ve oktruva resminden ve her nevi rüsüm ve tekâlifi saire itasından muaftır.

Ancak bunlardan marüzzikir serbest mahalli muayyenden çıkarılıp memleket dahiline sevk ve ithal edilen otomobil, kamyon, traktör, yedek aksam, tayyare ve saireden hini ithalinde alelusul istifası icap eden gümrük resmî, muamele vergisi ve sair tekâlif ve rüsümün tediyesi mecburidir.

Madde 4. — Şirket, Rüsumat idaresinin vazife nazaret ve murakabesini teshil üzere Rüsumat muhafaza memurlarının ikametine mahsus bir veya birkaç baraka serbest mahalde inşa etmeyi ve kontrol vazifesiyle muvazzaf olacak memurların maaşlarına tekabül edecek bir meblâğı aynı sınıf ve derecedeki memurların Hükümetten aldıkları maaş nispetinde hazîneye tediye etmeyi taahhüt eder.

Fakat muahharen hükümet İstanbul'da serbest liman tesis edip şirketin işgal edeceği serbest mahal işbu serbest liman dahilinde bulunursa şirket için hususi nazaret ve murakabe merfu olup serbest liman dahilinde tesisata sahip diğer müessesatın tabî olacak-

ları usul ve ahkâm şirkete de tatbik edilecek ve o takdirde şirket işbu maddenin birinci fıkrasında mevcut barakaların inşasına ve memurlara maaş itasına dair olan mecburiyetlerden kurtulmuş olacaktır.

Madde 5. — Fort müessesesi serbest mahaldeki idarehanece sipariş edilip cemahiri müttahide Amerika'dan doğruca ecnebi memleketlere sevk edilen bilumum otomobil, kamyon, traktör, tayyare ve yedek aksam ile bunlara müteferri levazım ve makineden hiç bir vergi alınmayacağı gibi serbest mahaldeki fabrika ve yazihanelerden Türkiye haricine sevk edilecek otomobil, traktör, tayyare ve yedek aksam ile teferrüatı için defatirde mukayyet olsa dahi hiç bir vergi ile mükellef olmayacaktır.

Şirket serbest mahal dahilindeki muamelâtı için defatir ve muhabereyi Türkçe ifaya mecbur olmayacağı gibi kendisini teşcil ve beyanname ahiz ve ticaret odasına kayıt gibi külfetlerden âzadedir. Ancak serbest mahalden çıkarılarak memlekete ithal edilen emtia için üçüncü maddede mezkûr rüsüm ve tekâlifi vereceği gibi onları satmak üzere memleket dahilinde bir yazihane açarsa dahili memlekette bilumum ticarethaneler misilli tekâlif ve vazaiifi ifaya ve muamelât ve muhaberatını Türkçe olarak icraya mecburdur. Şirket işbu serbest mahal dahilinde bir meşher tesis edebilip satış yapabilecek bir mağaza bulunduramayacak yalnız acentalarına satış yapabilecektir.

Madde 6. — Şirket serbest mıntakadaki montaj fabrikasıyle yazihanesinde istihdam edeceği memurin ve müstahdeminin kanununa tevfikân kazanç ve sair vergilerini maaşlarından kat ile Hükümete itaya mecburdur.

Madde 7. — Her ne kadar serbest mahalden memlekete berayı fûruht sevk ve ithal edilecek makine ve malzemenin gümrük resmine tabiiyeti lüzumu üçüncü maddede tespit edilmiş ise de mukabeleten dahi bu tesisattan memleketin iktisadiyatı için husule gelecek fevâit ve bahusus otomobillere ait retuş, telvin, montaj ve sair mütemmim amelîyatın yerli işçileri marifetiyle icra edileceği nazarı itibara alınarak Hükümet, şirketin Türkiye'ye ithal edeceği her nevi otomobil, kamyon ve traktörlerin beheri için otuz dolarlı bir prim itasını deruhte eder. Şirketin bu prime kesbi istihkak etmesi için montaj, telvin, retuş amelîyatının kısmı mühimminin serbest mahal müessesatında icra ve ikmal edilmiş olması şarttır. Hükümetin şirkete vereceği işbu otuz dolarlık prim şirketin hükümete tediye edeceği gümrük resminin

yüzde yirmisini tecavüz etmeyecek ve tecavüz ettiği takdirde o nispette tenzil olunacaktır. Esasen ithalât rüsumundan muaf olan malzeme için Hükümetin hiç bir prim vermeyeceği tabiidir. Mükemmin ameliyattan maksat bizzat umumî montajdan maada döşemeciliğe müteallik doldurma ve dikme gibi imalât ile dahilî tefrişat ve karoseri aksamının ve demir veya çelik levhaların bağlanması, telvin ve karoserinin birleştirilmesi ön ve arka dingillerin montaj ve ihzârı, karoseri vesair aksamının bazı levhaların elektrik ile kaynatma ameliyesi otomobil ve kamyonların bazı aksamının emeyori açık veya kapalı arabaların tezyinatını açık ve kapalı otomobillerin tente ve tavanlarının yerleştirilmesi ve ila gibi ameliyattır.

Hükümetin işbu otuz dolarlık primden alelumum mükemmin ameliyatı serbest mahalde icra edilen makineler müstefit olup fayton todor rodester ve ihtas edeceği modellerdeki otomobiller ile kamyonların tamamen serbest mahalde telvinleri ve montajları icra edileceğinden bu prime kesbi istihkak edecekler ise de; Fort teşkilâtına dahil olmayan muhtelif karoseri fabrikaları tarafından ihzar edilen kupa ve fordör tiplerinin karoserileri tamam olarak İstanbul'da ki serbest mahalle gelebileceklerinden bunlar için Hükümetin vereceği prim beherine yalnız onbeş dolar olacağı gibi ileride bugünkü mevcut tiplerden başka bir tip otomobil vücuda getirir ve keza bunların yalnız karoserini hazır bir halde serbest mahalle ithal ederse bu tiplerin memlekete ithalinde verilecek prim keza onbeş dolar olacaktır.

Ancak bu gibi tip otomobillerin yalnız karoseri kısmı hazır geleceği ve şasi ile sair aksamının bermutat İstanbul müessesatında ihzar ve monte ve ikmal edileceği tasrihen beyan olunur. Primin her arabanın gümrükten mürur esnasında şirkete tediyesi meşrut olup Hükümet bu hususta bir usul vaz'ını ve gümrük idaresine tebliğini kabul eder.

Madde 8. — Şirket serbest mahaldeki tesisatında Türk tebaası olarak istihdam edeceği memurin ve müstahdimin miktârını icrayı faaliyete başladığı tarihten bilitibar ilk iki sene müddet zarfında alettedric tezyit ile yüzde altmış nispetine iblâğ ederek bilahare, tedricen tezyit etmekte olduğu işbu nispeti,

altıncı senenin hitamında yüzde yetmiş beşe iblâğ edecektir.

Madde 9. — Türkiye'de mecburî bir istikraz aktında serbest mahaldeki şirket bundan muaf tutulacaktır.

Madde 10. — Fort şirketi emtasını nakleden vapurları serbest mahal sahiline yanaştırmak suretiyle tahmil ve tahliye ameliyatını hiç bir kimseye ücret ve bir hak tediyeye etmeksizin kendi vesait ve Türk ameliyesiyle icra eder ancak liman dahilindeki nakliyat ile açığı vapurların tahmil ve tahliye işini ifa edemeyecek ve İstanbul liman inhisar şirketi ile bir itilâfname aktederek icra edecektir.

Mezkûr inhisarın ref'i taktirinde tahmil ve tahliye işlerini 815 numaralı Kabotaj Kanununa tevfikân icra ettirecektir.

Madde 11. — Dahili memlekette gerek emtia ve eşyasının nakli ve gerekse kendisine lâzım olacak emtianın iştirası için şeraiti mütesaviye dairesinde Türk tüccarlarıyla müseccel Türk müesseselerini tercih edeceğini şirket kabul ve taahhüt eyler.

Madde 12. — Hükümet, şirketin seyyar memurlarına Türkiye'ye serbestçe girip çıkması için bir sene müddetle muteber olmak üzere pasaportlarını vize edecek ve müteakiben bu vizeler bir senelik olmak üzere tecdit edilecektir.

Madde 13. — Şirket Türk kömürünün istimaline esbabı fenniye mani olmadığı takdirde fiyatları sair mahallerden gelen fiyatlara göre gali olmamak şartıyla şirket Türk kömürünü kullanmayı kabul eder.

Madde 14. — Hükümet muhharan başka otomobil müesseseleri ve bu gibi işlerle meşgul eşhası saire ve kumpanyalara her hangi serbest muntka dahilinde daha fazla hukuk ve teshilât bahşederse Fort kumpanyası da bundan tamamen müstefit olacaktır.

Madde 15. — Hükümet şirketin işgal edeceği serbest mahalden lâakal dörtüyz metre muhitindeki bir sahada aynı muamelâtı ifa edecek bir otomobil fabrikasını tesisine müsaade vermeyecektir.

Madde 16. — İşbu mukavelenamenin tefsiri ahkâmından naşi hükümet ile şirket arasında tahaddüs

edecek her türlü ihtilâflar tarafeynden birisinin vukuu davetinden itibaren onbeş gün zarfında tarafeynce tayin edilecek iki hakem tarafından hal ve faslolunur. İki hakem ittifak edemezler veya tarafeynden biri mehli mukarrer zarfında hakemini tayin etmezse mesele Türkiye mahkemei temyiz birinci reisi veyahut mumailayhin tayin edeceği bitaraf bir hakem tarafından hal ve faslolunur. İki hakemin müttefikan veya üçüncü hakemin müstakillen vereceği karar kat'i ve mecburi-yülitbadır.

Madde 17. — Seyri Sefain İdaresi tarafından Top-hane antiripolarının tamamen tahliye edilerek fort şirketine teslimini müteakip şirket tamirat ve istih-sarata başlayacak ve binanın tesellümünden dokuz ay sonra mukavelenamede derpiş edilen işleri yapacaktır. Esbabı meşrua dolayısıyla bu müddetin tezyidi icap ederse Hükümet esbabını bittetkik lüzumu kadar tem-dide muvafakat edecektir.

Bu müddet zarfında da ikmal ile faaliyete geçil-meddiği takdirde da işbu mukavelename münfesih ola-caktır.

Madde 18. — İşbu mukavelenamenin Türkçe met-ni asıl olup nüshateyn olarak tanzim ve tarihi imza-dan itibaren muteber olmak üzere Ankara'da tarafeyn arasında taati kılındı.

Fort Motor Kumpani Türkiye Cumhuriyeti  
Eksportes Enikorporetit namına Hükümeti namına  
Suret

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Maliye Vekâleti  
Celilesine

Efendim :

Türkiye Cumhuriyeti Hükümetiyle beynimizde mü-nakit 27 Teşrinisani 1928 tarihli mukavelenamenin ikinci maddesinin ikinci satırında mevcut «Memleket harici» tabiri yerine «Gümrük harici» tabirinin ika-mesini kabul eylediğimi arz eylerim efendim hazret-leri.

24 . 12 . 1928

Ford Motor Kumpani  
Eksportes İnkur Pretid  
Kollins

### Hükümetin Teklifi

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Fort Motör Kum-pani Eksportes Enikor Poretit Şirketi Arasında Ak-tedilen Muvakavelenamenin Tasdikine Dair Kanun Lâyihası

1. — Amerika Fort Motör Kumpani eksportes enikor poretit şirketi ile Teşrinisani 1928 tarihinde Ankara'da aktedilen merbut mukavelename kabul ve tasdik edilmiştir.

2. Retuş, telvin montaj vesair mütemmin ameli-yatı şirket tarafından serbest mıntakada ikmal etti-rilmek şartıyla memleket içine ithal olunacak oto-mobil, kamyon ve traktörlerin beheri için mukavele-namenin yedinci maddesi mucibince şirkete verilecek prim miktarları her sene bütçesine konulacak tahsi-sattan tesviye olunur.

3. Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

4. Bu kanun ahkâmını icraya Maliye ve İktisat Vekilleri memurdur.

5 . 12 . 1928

Adliye Vekili  
İsmet

Başvekil  
Mahmut Esat

Milli Müdafaa Vekili  
M. Abdülhalik

Dahiliye Vekili  
Ş. Kaya

Hariciye Vekili  
T. Rüştü

Maliye Vekili  
S. Şükrü

Maarif Vekili  
M. Necatî

Nafia Vekili  
Recep

İktisat Vekili  
M. Rahmi

Sıhhiyei Muaveneti  
İçtimaiye Vekili  
Dr. Refik

Maliye Encümenininin Tadili  
Kanun Lâyihası  
Birinci Maddenin Tadili

Madde 1. — Amerika (Fort motör kompani eks-portes korporeretit) şirketi ile Teşrinisani 1928 tarih-inde Ankara'da aktedilen mukavelename, ikinci mad-dedeki «Memleket harici farzedilerek» tabiri çıkarıl-mak şartıyla, kabul ve tasdik edilmiştir.



İktisat Encümeninin Tadili

Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Fort Motör  
Kumpani Eksporters Enikorpotit Şirketi  
Arasında Aktedilen Mukavelenamenin  
Tasdikine Dair Kanun Lâyihası

Birinci Madde — Aynen kabul edilmiştir.

İkinci Madde — Retuş, telvin, montaj vesair mü-  
temmim ameliyatı şirket tarafından serbest mahalde  
imal ettirilmek şartıyla memlekete ithal olunacak  
otomobil ve kamyonların beheri için mukavelename-  
nin yedinci maddesi mucibince şirkete verilecek prim  
miktarları her sene bütçesine konulacak tahsisattan  
tesviye olunur.

Üçüncü Madde — Aynen kabul edilmiştir.

Dördüncü Madde — Aynen kabul edilmiştir.

Bütçe Encümeninin Tadili

Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Fort Motör  
Kumpani Eksport Enikor Şirketi Arasında Ak-  
tedilen Mukavelenamenin Tasdikine Dair Kanun  
Lâyihası

Birinci Madde — Amerika Fort Motör Kumpani  
Eksiport Enikor Poretit Şirketi ile Teşrinisani 1928  
tarihinde Ankara'da aktedilen mukavelename ile mer-  
but mektubu tasdik edilmiştir.

İkinci Madde — Bu kanun neşri tarihinden mute-  
berdir.

Üçüncü Madde — Bu kanunun ahkâmını icraya  
Maliye ve İktisat Vekilleri memurdur.